

**KNNV kamp - Disentis II
Zwitserland
24 juli tot 7 augustus 2006**

Kampverslag

Inhoudsopgave

- Terugblik 3.
Excursies Disentis II 2006 4.
Plantenlijst 8.
Vlinderlijst 12.
Sprinkhanen en krekels 14.
Vogels in Disentis 16.
Deelnemers en kampbestuur 18.

Samenstelling kampverslag en Foto's
Freek den Dulk
Kroostweg 44
3704EE Zeist (NL)
T: 030 6992330 freek@piode.nl
Foto voorpagina: Yolanda ten Thye
Zeist, November 2006

Terug blik

Harry van Haarlem

Beste kampgenoten,

Ons kamp in Disentis zit erop. De inspanningen voor dit verslag zitten er ook op. Foto's roepen thuis herinneringen op aan een prachtige vakantie. Het was in alle opzichten een geweldig kamp:

- o de mooie ligging van Disentis, dat was het begin;
- o de vele goed uitgezette excursies;
- o het vooral in de eerste week prachtige weer;
- o de vele waarnemingen;
- o de huttentocht naar Cadlimo op ruim 2500 meter;
- o op het kamp de kindermiddag en de bonte avond;
- o en natuurlijk een fijne groep deelnemers.

Het was de eerste keer, zo ver mij bekend, dat de KNNV in het kanton Graubünden een kamp organiseerde. Voor de meeste kampdeelnemers een geheel nieuw gebied, gelegen in het dal van de Vorderrhein in de buurt van de Oberalp Pas en de in zuidelijke richting gelegen Lukmanier Pas. Een gebied waar we heel veel mooie wandelingen/excursies, uitgezet door Josette en Herman, gemaakt hebben. Het aanbod was groot en gevarieerd. Kiezen was dan ook niet altijd gemakkelijk.

Er zijn heel veel planten gezien. Marian en Tilly hebben het overzicht gemaakt voor dit verslag. Vogelaars kwamen misschien wat minder aan hun trekken. Toch waren er

bijzondere waarnemingen, zoals de notenkrakers die velen van ons gezien hebben. Zie voor de lijst het overzicht van Arend.

Een bof op de tweede dag van de huttentocht was het spotten van een groep steenbokken 's morgens en veel bergmarmotten 's middags, die zich gemakkelijk lieten fotograferen. Vlinders en andere insecten waren er volop. De donkere keizersmantel viel op, evenals de sluipwesp, die rondom ons kampterrein op dood hout rondliep en eieren boorde in de larven van de houtwesp. Ko heeft hiervoor de lijst aangeleverd.

Een aantal kampdeelnemers keerde heel voldaan terug van een geologenexcursie waarbij prachtige kwartsen gevonden (of uitgehakt) werden en weer anderen vertelden over de verschillende mooie en bijzondere kerkjes in de omgeving.

In de laatste week werden (helaas gestimuleerd door wat minder goed weer) diverse uitstapjes gemaakt naar Chur, Luzern of over de Lukmanier Pas richting Italië naar het Lago Maggiore.

Kortom het was een geweldig kamp. Graag wil ik iedereen nogmaals hartelijk danken voor zijn of haar bijdrage aan het welslagen ervan. Ik hoop dat dit kampverslag voor iedereen een blijvende herinnering is aan een fijne vakantie in de Zwitserse bergen.

Harry van Haarlem
(voorzitter kamp Disentis II)

Excursies Disentis II 2006

Josette Koopmans
Herman Verschuren

Dit kamp vond plaats vanaf maandag 24 juli 12.00 uur tot maandag 7 augustus 12.00. Weersomstandigheden: eerste week goed, bijna te warm; tweede week gaandeweg wat regen en veel bewolking. Camping hoogte 1057 m. (volgens gemeenteplattegrond). Liften: de lift uit Funs (bij Disentis) naar Caischavedra ging elk heel uur vanaf 09.00 omhoog. Laatste lift terug 17.00. Hiervan is op excursies enkele keren gebruik gemaakt, evenals van de stoeltjeslift die uitsluitend op woensdag in aansluiting op de lift uit Funs van 09.00 verder gaat, en van de stoeltjesliften in Sedrun (naar Tgom) en Brigels. Op 5. und 6. August 2006 vond een 'Mineralienbörse mit ausschliesslich Schweizer Mineralien der Schweiz! Kaufgelegenheit direkt beim Strahler' plaats. Deze werd door verscheidene deelnemers bezocht. De Mineralien (met name bergkristal) bleken vooral uit de directe

omgeving te komen, maar de beurs werd door de stenenliefhebbers wel gewaardeerd. Markten: de zaterdagmarkt in Ilanz was volgens een deelnemers het bezoeken niet waard. Beter waren de markten in Locarno en Luino, een kleine twee uur rijden ver. Heen en weer door het Surselvadal gaat een trein: ook daarvan is gebruik gemaakt. Dienstregeling op internet te vinden, en uiteraard ter plekke. Talen: Duits en de lokale variant van Rhetoromaans.

Vorbereitung

Geen van beide excursieregelaars had het gebied eerder bezocht en had tijd om het gebied vantevoren te bezoeken. Er is vooral gewerkt met stafkaarten (1:25.000, Swisstopo). De touristische kaarten van Swisstopo (1:50.000) bleken echter handiger om gemarkeerde wandelroutes te vinden en werden weer overtroffen door de up-to-date, maar alleen ter plekke te krijgen kaart van de

locale VVV (ook 1:50.000, maar inclusief het gebied ten zuiden van de Lukmaniërpas). Daardoor en wegens de weersomstandigheden hebben we relatief veel ter plekke bedacht en geïmproviseerd. Van de vooraf door Herman bedachte excursies is echter toch een aantal uitgevoerd.

Algemeen

De camping lag te laag om veel 'kruipexcursies' te plannen zonder gebruik van auto: de flora en fauna op hoogte zijn interessanter dan die in het dal: meer kalk, minder graniet. Bijgevolg zijn de meeste excursies een combi geweest van auto (en/of openbaar vervoer) en de benen. Al uit Disentis I kregen we de boodschap dat het gebied ten zuiden van de Lukmaniërpas even interessant, zo niet interessanter is dan het Surselvadal. Bovendien bleek het weer er beter in de tweede helft van het kamp. Er is dus een flink aantal excursies naar dit gebied geweest, inclusief de huttentocht. Beide gebieden bleken overigens rijk aan vaak gemarkeerde en van wegwijzers voorziene wandelpaden, het was geen probleem om een programma samen te stellen.

Namen

Eigenaardig in het Surselvadal is dat veel namen meerdere keren voorkomen. Er zijn bijvoorbeeld twee meren Serein, diverse Mompé's, Pardatschen, twee keer Caischavedra, twee keer Sumvitg, twee keer Surrein e.d.

Lijst uitgevoerde excursies

Vorderrhein neer en op
Lopend vanaf de camping rivier volgen en weer terug. Leek een niemendalletje, maar bleek met warm weer meer inspanning dan gedacht.

Lag da Laus

Lopend vanaf camping langs Pardomat Dadens, omhoog naar Lag da Laus (1614m) (lag = meer). Diehards konden nog als er tijd is op en neer naar Alp da Laus Dadens (\pm 1775m), maar dat is niet gedaan.

Mompé Medel

Van camping naar weg richting Curaglia. Vanaf uitgang camping onder weg door, (mooie) kloof in en steil omhoog naar Mompé Medel (\pm 1300m), alwaar café met terras. Zelfde weg terug.

Mompé Medel / Mompé Tujetsch en andere dorpjes + Disentis.

Via Mompé Medel verder naar Mompé Tujetsch (\pm 1400m). Via Segnas en Acletta naar Disentis en terug naar camping.

Carvardiras

Bruggetje over, pad naar Cavardiras en vandaar dezelfde weg terug naar rivier en kamp. Pension-café-restaurant Pugn Padua bood mooi uitzicht. Mooi kerkje met interessante ex-voto's.

Lag Serein / Lag Crest Ault

Vanuit kamp per auto naar Disentis/Funs. Omhoog per lift(en). Vandaar noordwestwaarts omhoog verder naar Lag Serein (2073 m). Met de lift terug.

Tomasee / Lai da Tuma

Een van de bronnen van de Rijn. Naar Oberalppass rijden, parkeren even vóór de pas. Goed gemarkeerd pad leidt met enkele klimpartijen (tot. \pm 400m) naar helder bergmeertje. Waargenomen werd o.m. een meisje dat pad (terug) op blote voeten deed. (Geen KNNV-lid.)

Frisal / Oerbos

Per auto naar Breil / Brigels. Stoeltjeslift omhoog nemen, vervolgens op gelijke hoogte noordwaarts en dan omlaag naar 'oerbos' dat vooral oer is omdat het ontoegankelijk is. Het dal verder omhoog (Frisal) is de moeite waard, uitgevoerd door twee excursiegangers.

Valla Buora / Puxxetta Sura. Per auto naar Curaglia, Fuorns, parkeren zo mogelijk bij Acla (1474m). Over weggetje teruglopen naar Fuorns, dorp door, halverwege tussen huizen recht (en steil) omhoog het Valla Buora in, rechts aanhouden, rein da Fuorns oversteken, naar Stavel Sut (1984m) en door onderlangs bergkam naar Plaun Barcuns (1831m) en vandaar noordwaarts terug naar Acla of waar men de auto's heeft geparkeerd.

Val Plattas. Per auto naar Curaglia, Fuorns, daar lopers afzetten. Die lopen door Fuorns, halverwege tussen huizen recht omhoog het Valla Buora in, aldoor omhoog over pas F. dalla Buorga (2295m), dan omlaag en noordwaarts naar moerasjes en Rein da Plattas, en langs dit stroompje omlaag naar Curaglia, alwaar (hopelijk) ophalers zijn. Door één deelnemer in nakamp uitgevoerd, terwijl vier deelnemers de kam (Crap Stagias) deden. Geweldige tocht voor mensen die hun hoogtevrees weten te bedwingen. Steenarend van dichtbij waargenomen. Aanrader voor eventueel volgend kamp.

Alp Cristallina / Bucca digl Uffiern
Rijd via Curaglia voorbij Fuorns richting Dadatsch, neem weggetje links net vóór stroompje Rein da Cristallina, parkeer voor slagboom. Loop vervolgens zo ver als mogelijk is. Als het meezit, kunnen diehards een poging doen om vanaf de Bucca digl Uffiern (± 1850m) het meertje Laiets (2316m) te bereiken. Reken wel ruim drie uur voor heen & terug vanaf/naar de Bucca.

Lai Blau
Rijd via Curaglia naar stuwmeer Lai da Sontga Maria (meer van de Heilie Maria, wateroppervlak 1908m hoog), en tracht auto's te parkeren op zijweggetje ruim een km vóór de stuwdam, voor een slinger in de weg. Vandaar (1795m) naar westoever meer lopen en omhoog naar Lai Blau (2409m). Terug dezelfde weg.

Stagias, moerasjes ten zuiden ervan
Van camping naar Curaglia. Rechtsaf naar Mutschnenga, eventueel vlakvoor Mutschnengia weggetje omhoog naar gehucht Stagias. Vandaar pad zuidwaarts naar Plauns en Uaul dils Plauns, door naar Plaun. Rondje of zelfde weg terug. Nat gebied!

Lutersee
Rijd vanaf Disentis naar Overalppass (2042m). (± 40 minuten) Vandaar pad omhoog naar Hintere Felli en verder omhoog naar pas Fellilücke (2478m) Vandaar omlaag naar Lutersee (2358m).
Te overleggen voor volgens kamp zou zijn of de tocht is uit te breiden naar Alte Stäfel

(langs Strahlgand) en vandaar onderlangs helling (langs Strahlboden en Vordere Felli) terug naar de pas, of dat direct vanaf het meer naar omlaag en dan linksaf naar Vordere Felli wordt gelopen. Van Vordere Felli naar Hintere Felli en dan terug naar Oberalppass (=Cuolm d'Ursera).

Alp-Tgom. Kaart 1232 / 256T.
Rijd naar Sedrun. Zoek weggetje naar Camischotas, begin lift naar Tgom. Lift naar Tgom (1913m). Pad omhoog over bergrug naar Stavel Sisum (2183m) en verder omhoog naar Nual (2387m) en Carvers dil Tgom (2489m). Vandaar mogelijkheid onderzoeken om naar meertjes in Carvers da Nual te gaan. Terug over berghelling noordwaarts omlaag naar moerasjes (2186m). vandaar pad langs helling geleidelijk omhoog terug naar Stavel Sisum, vandaar terug naar Tgom (alwaar horeca aanwezig!). Lift omlaag óf loop omlaag langs zigzagslingerpad.

Valla Buora / Puxxetta Sura. Per auto naar Curaglia, Fuorns, parkeren zo mogelijk bij Acla (1474m). Over weggetje teruglopen naar Fuorns, dorp door, halverwege tussen huizen recht omhoog het Valla Buora in, rechts aanhouden, rein da Fuorns oversteken, naar Stavel Sut (1984m) en door onderlangs bergkam naar Plaun Barcuns (1831m) en vandaar noordwaarts terug naar Acla of waar men de auto's hefet geparkeerd.

Acquacalda
Per auto over Lukmaniërpas, parkeren Acquacalda. Over camping route volgen, eerst min of meer langs de weg, daarna stijgen (± 200m) en langs / over beek terug.
Notenkrakers! Meer keren uitgevoerd, o.a. omdat het ten zuiden van de Lukmaniërpas de tweede week beter weer was.

Casaccia
Per auto over Lukmaniërpas, parkeren Casaccia. Weg over bood interessant excusriegebied.

Val Sumvitg, Zervellasee
Per auto richting Chur, bij Sumvitg naar Surrein en weg omhoog, o.a. door nauwe tunnel, naar en langs stuwmeer Zervellasee. Lopen zo ver als je kan.

Camperio, Dötra
Aan de zuidkant van de Lukmaniërpas.
Parkeren in Camperio, lopen met ± 450 m klimmen.

Passo delle Colombe, Passo del Sole
Tweepassentocht. Rijden over de Lukmaniërpas, parkeren bij Casaccia. Heen over de duivenpas, terug over de zonnepas. (De zon was die dag echter geheel achter dikke wolken verscholen.)

Milez
Rondje Milez. Met de auto naar gehucht Milez boven Sedrun. Omhoog langs Senda Surselvana, terug langs Senda Ecologia. Boven Milez terrasje.

Oberalppass - Dieni
Met de auto naar Dieni (achter Sedrun). Trein naar de pas, lopen terug.

Sedrun 1
Met de lift vanaf Disentis omhoog doorlopen naar Bugnei/Sedrun, met de trein terug en de wandeling vanaf het kamp.

Sedrun 2
Via Mompe Medel naar Sedrun, met de trein terug.

Bauns
Per auto naar Sedrun / Camischolas. Omhoog naar Bauns en weer terug. Eigenlijk was het doel over de Chrüxlipas naar de Exlihut en dan over de Mittelplattenpas weer terug, een dagtocht voor snelle en geofende klimmers, maar het regende zo hard dat de excursiegangers de tocht afbraken.

Kerkje St. Benedikt
Diverse deelnemers bezochten het kerkje in St. Benedikt, dat zich onderscheidt door een zeer doordachte en bijzonder mooie moderne architectuur.

Huttentocht

Mogelijke hutten voor een huttentocht (2-daags, 1 nacht) waren

1. Cavardirashut.
2. Exlihut.
3. Medelsehut.
4. De Cadlimohut.
5. De Boverinahut.

De Exli- en Medelhut waren vol, de Carvadirashuttentocht werd afgeschreven als te zwaar.

Uiteindelijk vertrokken bijna dertig deelnemers gesplitst in twee groepen naar twee hutten, omdat geen van beide hutten plaats had voor dertig. Zeventien vertrokken naar de Cadlimo-hut, negen naar de Boverinahut. Beide hutten liggen in Ticino, ten zuiden van de Lukmaniërpas (ofwel Passo di Lucmanno). De auto's werden geparkeerd op de pas: beide bergtochten waren rondtochten. Beide groepen spraken na terugkomst van een geslaagde tocht. Naar de Cadlimo gingen Annelies, Eric, Erna, Floris, Freek, Harrie, Herman, Hettie, Joyce, Ko, Marieke, Paul, Renée, Stephanie, Taco, Tim en Tineke. De hut ligt boven 2500 m en was letterlijk het hoogtepunt van de tocht.

Naar de Boverinahut gingen Anja, Bram, Iris, Josette, Monique, Roeland, Teun, en Tilly. Deze hut ligt lager, maar er moest een pas van ± 2400 m voor worden overgestoken.

De jongerenmiddag was een zaterdagmiddag verzorgd door jongeren, onder voorzitterschap van Stephanie: opdrachten die het nodige speur-, denk- en theatertalent van de volwassenen vergden. Gevolgd door een pannenkoekenbakwedstrijd. Het weer zat mee.

De Bonte Avond vond plaats op zondag 6 augustus, uit voorzorg onder een afdak van tarps en met theater(tarp)achtergrond. Het regende nauwelijks.

Excursieregelaars:
Josette Koopmans
Herman Verschuren

Plantenlijst

Tilly Berkenbosch
Marianne Folbert

Hoogtepunten: de vele zwarte vanille orchissen, de verschillende soorten rapunzels.
Al met al hebben we maar liefst 292 planten genoteerd verdeeld over 54 plantenfamilies

Lycopodiaceae- wolfsklauwfam.

Lycopodium annotinum- stekende wolfsklauw

Selaginella selaginoides- getande mosvaren

Equisetopsida.

Equisetum arvense- heermoes

Equisetum sylvaticum – bospaardestaart

Pteropsida- varens

Cryptogramma crispa- peterselievaren

Botrychium lunaria- gelobde maanvaren

Polystichum lonchitis- lansvaren

Polypodium vulgare – eikvaren

Dryopteris filix-mas –mannetjesvaren

Athyrium filix – wijfjesvaren

Pinaceae-dennenfam.

Picea abies- fijnspar

Pinus cembra- alpenden (arve)

Papaveraceae – Papaverfamilie

Chelidonium majus – stinkende gouwe

Cannabaceae – hennepfamilie

Humulus lupulus – hop

Betulaceae – berkenfamilie

Corylus avellana – hazelaar

Ranunculaceae- ranonkel fam.

Trollius europaeus- europese trollius.

Caltha palustris- dotterbloem

Aconitum lycotonum- gele monnikskap

Aconitum napellus subsp vulgare- blauwe monnikskap

Pulsatilla vulgare- wildemanskruid

Pulsatilla alba- Oostenrijkse alpen anemoon

Hepatica nobilis- leverbloempje

Ranunculus alpestris – alpenboterbloem

Ranunculus serpens subsp nemorosus- bosboterbloem

Ran. trichophyllus ssp trichophyllus- waterranonkel

Ran. aconitifolius- monnikskap boterbloem

Ran. acris- scherpe boterbloem

Talictrum minus- kleine ruit

Urticaceae- brandnetelfam.

Urtica dioica- grote brandnetel

Chenopodiaceae- ganzenvoet fam.

Chenopodium bonus- henricus- brave hendrik

Caryophyllaceae- anjer fam.

Silene nutans- nachtsilene

Silene vulgaris- blaassilene

Silene dioica- dagkoekkoeksbloem

Silene acaulis- stengelloze silene

Dianthus carthusianorum- kartuizer anjer

Prethrorrhagia saxifraga – kleine mantelanjer

Arenaria biflora- zandmuur

Spergula arvensis- spurrie

Polygonaceae- duizendknoop fam.

Rumex alpinus- veldzuring

Polygonum aviculare- varkensgras

Polygonum viviparum- levendbarende duizendknoop

Polygonum bistorta- adderwortel.

Hypericaceae- hertshooifam.

Hypericum montanum- berghertshooi

H. perforatum- sint janskruid

Malvaceae- kaasjeskruid fam.

Malva moschata- muskuskaasjeskruid

Impatiens noli-tangere- groot springzaad

Droseraceae- zonnedaufam.

Drosera rotundifolia- ronde zonnedauf

Cistaceae- zonneroosjesfam.

Helianthemum ssp.- zonneroosje

Violaceae- viooltjesfam.

Viola biflora- tweebloemig viooltje

Viola tricolore- driekleurig viooltje

Salicaceae- wilgen fam.

Salix reticulata- netnervige wilg

Brassicaceae- kruisbloemen fam.

Cardaminopsis sisarenosa- rozetsteenkers

Cardamine amara- bittere veldkers
Biscutella subsp- brilkruid
Capasella bursa pastoris- herderstasje
Brassica napus- koolzaad

Empetraceae- kraaiheide fam.
Empetrum nigrum- kraaiheide

Ericaceae- heidefam.
Vaccinium idaea- rode bodbes
Vacc. uliginosum- rijsbes
Vacc. myrtilis- blauwe bosbes
Rhododendron ferrugineum- roestbladig alpenroosje
Rhod. hirsutum- borstelig alpenroosje
Calluna vulgaris- struikhei
Loiseleuria procumbens- alpen azalea

Pyrolaceae- wintergroenfam.
Pyrola rotundifolia- rond wintergroen

Primulaceae- sleutelbloenfam.
Samolus valerandi- waterpunge
Lysimachia nummularia - penningkruid

Convolvulaceae – windefamilie
Convolvulus arvensis - akkerwinde

Crassulaceae- vetplanten fam.
Sempervivum arachnoideum- spinnenweb huislook
Semp. tectorum- gewone huislook
Semp. montanum- berghuislook
Sedum acre- muurpeper.
Sedum album- wit vetkruid
Sedum telephium - hemelsleutel

Saxifragaceae- steenbreek
Parnassia palustris- parnassia
Saxifraga aizoides- gele bergsteenbreek
Saxifraga diapensioides
Sax. rotundifolia- rondbladige steenbreek

Rosaceae- rozen fam.
Drys octopetala- zilverwortel
Geum montanum- bergnagelkruid
Fragaria vesca- bosaardbei
Alchemilla alpina- alpenvrouwenmantel
Alchemilla subsp.- vrouwenmantel
Sobus aucuparia- lijsterbes
Potentilla erecta- tormentil
Potentilla reptans- vijfvingerkruid
Filipendula ulmaria- moerasspirea

Rubus idaeus- framboos
R. fruticosus agg.- braam
R. caesius – dauwbraam
Arancus dioicus - geitenbaard

Fabaceae-vlinderbloemen fam.
Astragalus alpinus- alpentragant
Astragalus pendulifloris- knikkende tragan.
Medicago sativa- luzerne
Vicia cracca- vogelwikke
Onobrychis subsp.- bergesparcette
Melilotus alba- witte honigklaver
M. officinalis- gele honigklaver
Trifolium alpinum- alpenklaver
Trifolium arvense - hazepootje
Trifol. repens- witte klaver
Trifolium rubens – purperen klaver
Trifol. hybridum- basterdklaver
Trifol. badium- bruine klaver
Trifol. pratense- rode klaver
Trifol. montanum- bergklaver
Lotus alpinus- alpenrolklaver
Lotus corniculatus- gewone rolklaver
Anthyllis vulneraria subsp- wondklaver
Oxalis acetosella- witte klaverzuring

Thymelaecae- peperboompjesfam.
Daphne mezereum- rood peperboompje
Daphne alpina- alpenpeperboompje

Onagraceae- teunisbloemfam.
Chamerion angustifolium- wilgenroosje
Chamerion fleischeri/ Epilodium fleischeri – wilgenroosje
Epilodium alsinifolium-
Epilobium hirsutum- harig wilgeroosje
Ep. montanum- bergbasterdwederik
Oenothera subsp- teunisbloem
Circaea alpina- alpenheksenkruid

Santalaceae- sandelhoutfam.
Thesium humifusum- liggend bergvlas

Euphorbiaceae- wolfsmelkfam.
Euphorbia cyparissias- cypreswolfsmelk
Euph. helioscopia- kroontjeskruid

Polygalaceae- vleugeltjesbloemfam.
Polygala serpyllifolia- liggende vleugeltjesbloem.

Geraniaceae- ooievaarsbek fam.
Geranium sylvaticum- bosooievaarsbek

G. pratense - beemdoeievaarsbek
G. robertianum- robertskruid

Apiaceae- schermbloemenfam.

Aegopodium podagraria - zevenblad
Astrantia major – groot sterrenscherm
Astrantia minor- klein sterrenscherm
Angelica sylvestris- gewone engelwortel
Peucedanum ostruthium- meesterwortel
Laserpitium halleri- laserkruid
Laserpitium latifolium – breedbladig
laserkruid
Heracleum sphondylium- gewone bereklauw
Torilis japonica- heggedoornzaad

Gentianaceae- gentiaanfam.

Gentiana acaulis – Stengelloze gentiaan
Gentiana bavarica – Beierse gentiaan
Gentiana punctata- gestippelde gentiaan.
Gentiana purpurea- purpergentiaan
Gent. verna- voorjaarsgentiaan
Gent. nivalis- sneeuwgentiaan
Gentianella campestris- veldgentiaan
Gentianella germanica- duitse gentiaan

Asclepiadaceae- zijdeplantfam.

Vincetoxicum hirundinaria- witte engbloem

Solanaceae- nachtschadefam.

Solanum dulcamara- bitterzoet

Cuscutaceae- warkruidfam.

Cuscuta europeae- groot warkruid.

Boraginaceae- ruwbladigen

Myosotis palustris- moerasvergeet mij nietje
M. arvensis- akkervergeet- mij nietje
Echium vulgare – slangenkruid
Symphytum officinalis- smeerwortel

Lamiaceae- lipbloemenfam.

Lamium purpureum – paarse dovenetel
Scutellaria alpina – alpenglidkruid
Teucrium chamaedrys- echte gamander
Salvia pratensis- veldsalie
Salvia glutinosa- kleverige salie
Galeopsis tetrahit- gewone hennepnetel
Lamium album- witte dovenetel
Stachys sylvatica- bosandoorn
Prunella grandiflora – grote brunel
Prunella vulgaris- gewone brunel
Origanum vulgare – wilde marjolein
Acinos alpinus – alpensteentijm

Thymus seryllum- wilde tijm
Thymus praecox subsp polytrichus- kruiptijm
Ajuga pyramidales- pyramide zenegroen
Mentha longifolia- hertsment
Linaria alpine- alpenleeuwebek
Linaria vulgaris- vlasbekje
Cymbalaria muralis- muurleeuwenbek
Clinopodium vulgare- borstelkrans

Plantaginaceae- weegbreefam.

Plantago major- grote weegbree
Plantago media- ruige weegbree
P. lanceolata- smalle weegbree
p. alpina- alpenweegbree

Orobanchaceae – Bremraapfamilie

Orobanche alba – tijmbremraap

Scrophulariaceae- helmkruidfam.

Vesbascum phlomoides- keizerskaars
Verb. densiflorum- stalkaars
Melampyrum pratense- hengel
Melampyrum sylvaticum – boshengel
Euphrasia rostkoviana- beklierde ogentroost
Euphr. mimima- dwergogentroost
Euphr. picta- beklierde ogentroost
Odontites luteus- gele ogentroost
Pedicularis palustris- moeraskartelblad
Ped. rostratospicata- vleeskleurig kartelblad
Rinanthus angustifolius- grote ratelaar
Rin. alectorolophus- harige ratelaar
Rin. aristatus- gekamde ratelaar
Mimulus guttatus- gele maskerbloem
Veronica beccapunga – beekpunge

Lentibulariaceae- blaasjeskruidfam.

Pinguicula vulgaris- gewoon vetblad

Campanulaceae- klokjesfam.

Phyteuma spicatum- witte rapunzel
Phyt. betonicafolium- betonie rapunzel
Phyt. scorzonirifolium- schorseneerrapunzel
Phyt. orbiculare- bolrapunzel
Phyt. nigrum- zwarte rapunzel
Campanula barbata- harig klokje
Campanula cochleariifolia – zodeklokje
Camp. rotundifolia- grasklokje
Camp. scheuzeri- grasklokje
Camp. trachelium- ruig klokje (wit)
Camp. alpina- alpenklokje
Rubiaceae- sterbladigen
Galium verum- geel walstro
Galium mollugo- glad walstro

Galium odoratum - lievevrouwenbedstro

Dipsacaceae- kaardebolfamilie

Knautia dipsacifolia- bergknautia

Scabiosa columbaria- duifkruid

Asteraceae- composieten

Solidagi virgaurea- echte guldenroede

Aster alpinus- alpenaster

Erigeron uniflorus- eenhoofdige fijnstraal

Eupatorium cannabinum - Koninginnekruid

Antennaria dioica- rozenkransje

Gnaphalium sylvaticum- bosdroogbloem

Leucanthemum vulgare- gewone margriet

Leucanthemopsis alpina- margriet

Leodonton montanus - bergleuwentand

Achillea nana – dwergduizendblad

Alchemilla millefolium- gewoon duizendblad

Arnica montanum- valkruid

Arctium minus – kleine lis

Adonostyles alliariae- soort hoefblad

Senecio alpinus – alpenkruiskruid

Senecio fuchii – boskruiskruid

Senecio nemorenses- boskruiskruid

Carlina aucalis- zilverdistel

Saussurea alpina- echte alpenschaarde

Cirsium spinosissimum- dichtgestekelde vederdistel

Cir. helenioides- ongelijkbladige distel

Cir.. palustre- kale jonker

Centaurea montana - bergcentaurie

Centaurea nigrescens

Centaurea raetica

Centaurea uniflora

Cicerbita alpina- alpensla

Hypochoeris uniflora- eenhoofdig biggenkruid

Hieracium pilosella- muizenoor

Hieracium uniflora –

Hier. aurantiacum- oranje havikskruid

Hier. intybaceum- wittig havikskruid

Crepis aurea- goudgeel streepzaad

Artemisia vulgaris- bijvoet

Prenanthes purpurea – rode bergsla

Tussilago farfara- klein hoefblad

Taraxacum officinale- paardebloem

Matrecaria discoidea- schijfkamille

Sonchus oleraceus- gewone melkdistel

Anthemis arvensis- valse kamille

Senecio jacobaea- jacobskruiskruid

Juncaceae- russenfam.

Luzula sylvatica- grote veldbies

L. luzuloides- witte veldbies

L. pilosa- ruige veldbies

L. campestris- gewone veldbies

Juncus bufonius- greppelrus

J. effusus- pitrus

Cyperaceae- cypergrassen

Eriophorum vaginatum- eenarig wollegras

E. angustifolium- veenpluis

E. husonii- wollegras

Carex atrata subsp atrata

C. flava- gele zegge

C. nigra- zwarte zegge

C. pallescens- bleke zegge

C. hirta- ruige zegge

C. ovalis- hazezegge

C. pseudocyperus- hoge cyperzegge

C. echinata- sterzegge

Poaceae- grassenfam.

Nardus stricta- borstelgras

Phleum alpine- alpentimotee

Phleum pratense subsp pratense- timotee

Dactylis glomerata- kropaar

Cynosurus cristatus- kamgras

Briza media- bevertjes

Melica nutans- knikkend parelgras

Milium effusum - bosgierst

Anthoxanthum odoratum- gewoon reukgras

Liliaceae- leliëfam.

Colchicum autumnale -herfsttijloos

Tofieldia calyculata

Allium pulchellum- fraai look

Allium ursinum- daslook

Veratum album- witte nieswortel

Lilium martagon- turkse lelie

Maianthemum bifolium- dalkruid

Iris graminea

Polygonatum verticillatum –

kranssalomonszegel

Orchidaceae- orchideeënfam.

Coeloglossum viride – groene nachtorchis

Dactylorhiza majalis subsp. Alpestris- brede orchis

Dactylorhiza praetermissa - rietorchis

Dact. maculata- gevlekte orchis

Nigella nigra- zwarte vanille orchis

Gymnadia conopsea- grote muggenorichis

Epipactis atrorubens- bruinrode wespenorchis

Plantanthera bifolia- welriekende nachtorchis

Listera ovata- grote keverorchis

Vlinderlijst

Yolanda ten Thije
Eric de Vroome

Overzicht van de waargenomen dagvlindersoorten

DIURNA

Hesperiidae

Thymelicus lineola
Thymelicus sylvestris
Hesperia comma
Ochlodes venata
Pyrgus alveus

Papilionidae

Papilio machaon
Parnassius apollo
Parnassius phoebus

Pieridae

Aporia crataegi
Pieris brassicae
Pieris rapae
Pieris napi
Leptidea sinapis
Colias phicomone
Colias palaeno
Colias croceus

Lycaenidae

Lycaena phlaeas
Lycaena virgaureae
Lycaena tityrus
Cupido minimus
Polyommatus damon
Polyommatus coridon
Polyommatus icarus
Aricia agestis
Maculinea arion
Plebeius argus
Plebeius idas

Nymphalidae

Apatura iris
Limenitis camilla
Inachis io
Vanessa atalanta
Vanessa cardui
Aglais urticae
Nymphalis antiopa

DAGVLINDERS

Dikkopjes

Zwartsprietdikkopje
Geelsprietdikkopje
Kommavlinder
Groot dikkopje
Groot spikkeldikkopje

Grote pages

Koninginnepage
Apollovlinder
Kleine apollovlinder

Witjes

Groot geaderd witje
Groot koolwitje
Klein koolwitje
Klein geaderd witje
Boswitje
Bergluzernevlinder
Veenluzernevlinder
Oranje luzernevlinder

Vuurvlinders, Kleine pages en Blauwtjes

Kleine vuurvlinder
Morgenrood
Bruine vuurvlinder
Dwergblauwtje
Witstreepblauwtje
Bleek blauwtje
Icarusblauwtje
Bruin blauwtje
Tijmblauwtje
Heideblauwtje
Vals heideblauwtje

Weerschijnvlinders, Vossen, Parelmoervlinders

Grote weerschijnvlinder
Kleine ijsvogelvlinder
Dagpauwoog
Atalanta
Distelvlinder
Kleine vos
Rouwmantel

Polygonia c-album	Gehakkelde aurelia
Araschnia levana	Landkaartje
Argynnis paphia	Keizersmantel
Argynnis adippe	Adippevlinder
Argynnis aglaja	Grote parelmoervlinder
Issoria lathonia	Kleine parelmoervlinder
Argynnis niobe	Duinparelmoervlinder
Boloria pales	Herdersparelmoervlinder
Brenthis daphne	Braamparelmoervlinder
Boloria titania	Titania's parelmoervlinder
Boloria selene	Zilveren maan
Boloria dia	Akkerparelmoervlinder
Boloria napaea	Bergparelmoervlinder
Melitaea didyma	Tweekleurige parelmoervlinder
Melitaea athalia	Bosparelmoervlinder
Melitaea aurelia	Steppeparelmoervlinder

Satyridae

Melanargia galathea	Zandoogjes Dambordje
Erebia ligea	Boserebia
Erebia euryale	Grote erebia
Erebia epiphron	Bergerebia
Erebia melampus	Kleine bergerebia
Erebia aethiops	Zomererebia
Erebia alberganus	Amandeloogerebia
Erebia tyndarus	Zwitserse glanserebia
Erebia nivalis	Alpenglanserebia
Erebia meolans	Donkere erebia
Erebia pandrose	Gewone dauwerebia
Erebia gorge	Gewone zijde erebia
Erebia pronoe	Watererebia
Maniola jurtina	Bruin zandoogje
Aphantopus hyperantus	Koevinkje
Coenonympha gargetta	Alpenhooibeestje
Coenonympha darwiniana	Darwin's hooibeestje
Lasiommata maera	Rotsvlinder
Lasiommata petropolitana	Kleine rotsvlinder

DAGACTIEVE NACHTVLINDERS

Sphingidae

Pijlstaarten

Agrius convolvuli	Windepijlstaart
Macroglossum stellatarum	Kolibrivlinder/Meekrapvlinder

RUPSEN

Sphingidae

Pijlstaarten

Deilephila elpenor	Groot avondrood
Hyles Galii	Walstropijlstaart
Hyles Euphorbiae	Wolfsmelkpijlstaart
Arctia caja	Grote beer

OVERIGE INSEKTEN

Aeshna juncea	Venglazenmaker
Aeshna cyanea	Blauwe glazenmaker
Somatochlora alpestris	Taiga glanslibel
Calopteryx splendens	Weide beekjuffer
Pyrrhosoma nympha	Vuurjuffer
Ceriagrion tenellum	Koraaljuffer
Coenagrion puella	Azuurwaterjuffer
Urocerus gigas	Reuzenhoutwesp
Rhyssa persuasoria	Sluipwesp van de Reuzenhoutwesp
Cetonia aurata	Gouden tor

Geraadpleegde boeken

Chinnery M., Thieme Nieuwe insektengids, BV Uitgeversmaatschappij Tirion, Baarn 1986.

Tolman T., De Nieuwe Vlindergids, Tirion Baarn 1999.

Wijnhoff I., veldgids Dagvlinders, Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht 1999.

Sprinkhanen en krekels

Ko van Gent

Tijdens het kamp in Disentis hebben wij ook geprobeerd de aanwezige soorten sprinkhanen te determineren. Bij sommige soorten is dat makkelijk vanwege opvallende kenmerken als geluid en/of kleur. Bij andere is dat een stuk minder makkelijk.

Alleen tijdens de eerste wandeling zijn door verschillende mensen Blauw- en rood vleugelsprinkhanen gezien. Regelmatig hebben wij de Klappersprinkhaan gezien en gehoord. Deze sprinkhaan maakt een opvallend hard "klapperend" geluid en bij het opspringen laat hij zijn mooie rode vleugels goed zien. Deze soort is in Nederland uitgestorven.

Regelmatig werd de zuidelijke zaagsprinkhaan met zijn fraaie rode poten gevangen en bekeken.

Rond het kampterrein was duidelijk hoorbaar de Grote groene sabelsprinkhaan, Wrattenbijter en de alpen struiksprinkhaan. Deze laatste heet Pholidoptera aptera en is overwegend zwart met een zeer opvallende luide roep. De Wrattenbijter is een beangstigende verschijning die je niet zo maar oppakt. Volgens sommige kampdeelnemers

kan hij akelig gemeen bijten. Algemeen en makkelijk te herkennen was ook de tweekleurige sabelsprinkhaan (Metrioptera bicolor) met een zwarte streep over de achterpoten. Tijdens de bergwandelingen heb ik een aantal kleurige bergsprinkhanen kunnen vangen. De Tessiner gebergte sprinkhaan (Miramella formosanta) en de Noordelijke gebergte sprinkhaan (Bohemanella frigida) vallen op vanwege de mooie groen/zwarte tekening. Tijdens onze wandelingen in de bergen hoorde wij naast de vele Ratelaars, Snortikkers, Wekkertjes en Zoemertjes ook regelmatig een Locomotiefje. Deze soort is hier algemeen en te herkennen aan het geluid. Hij maakt nl het geluid van een optrekkende ouderwetse stoomlocomotief. In Nederland komt deze soort alleen zeer plaatselijk in de Kennemerduinen voor.

Langs de rijnbeken komt de kleine gouden sprinkhaan algemeen voor.

Opvallend algemeen was de Gomphocerus sibiricus waarvan de mannetjes te herkennen zijn aan de bokshandschoentjes. Verder wist ik een zogenaamd tweepunts-doorntje (Tetrix

bipunctata) te vangen. Dit zijn zeer kleine onopvallende sprinkhaantjes.

slechts een deel van de aanwezige sprinkhanen op naam hebben kunnen brengen.

Hieronder een lijst met waargenomen soorten. Deze lijst is lang niet compleet omdat wij

Barbitestis obtusus	zuidelijke zaagsprinkhaan
Leptophyes punctatissima	struiksprinkhaan
Tettigonia viridissima	grote groene sabelsprinkhaan
Decticus verrucivorus	wrattenbijter
Metrioptera bicolor	tweekleurige sabelsprinkhaan
Pholidoptera aptera	alpenstruiksprinkhaan
Pholidoptera griseoptera	gewone struiksprinkhaan
Tetrix bipunctata	tweepunts doortje
Bohemanella frigida	noordelijke bergsprinkhaan
Miramella formosanta	tessiner bergsprinkhaan
Psophus stridilus	klappersprinkhaan
Oedipoda caerulescens	blauwvleugelsprinkhaan
Oedipoda germanica	roodvleugelsprinkhaan
Euthystira brachyptera	kleine gouden sprinkhaan
Omocestus viridulus	wekkertje
Stenobothrus lineatus	zoemertje
Gomphocerus sibiricus	sibirische sprinkhaan
Stauroderus scalaris	bergsprinkhaan
Chorthippus apricarius	locomotiefje
Chorthippus bigitullus	ratelaar
Chorthippus eisentrauti	zuidelijke grassprinkhaan
C. mollis	Snortikker

Vogels in Disentis

(artikel+lijst) Ko van Gent
(lijst) Arend de Waard

Onze verblijfsperiode in Disentis was voor het waarnemen van vogels ongunstig. De trefkans voor de vogelsoorten neemt na het broedvogelseizoen sterk af vanwege het ontbreken of de sterk afgenomen zangactiviteit. Na twee weken vogelen hebben wij net geen 70 soorten waargenomen en dat betekent een relatief vogelarm kamp. In Nederland kunnen wij met gemak in een goeie periode, in één dag, meer dan 100 vogelsoorten waarnemen.

Rond het kampeerterrein in Disentis werd actief gezongen door o.a Grote Lijster, Zanglijster, Zwartkop, Geelgors, Europese kanarie en een Vuurgoudhaan. Verder werd vanuit het kamp onder meer de Notekraker, Kauw, Vink, Putter, Grote Bonte Specht, Glanskop, Buizerd, Torenvalk en Wilde eend vastgesteld. Sommige van ons zagen een Steenarend over het kamp vliegen. Het meest opvallend was in mijn ogen de luidruchtige Groene spechten die uiteindelijk nooit zijn gezien. Afhankelijk van het weer werd er aan het einde van de dag actief gefourageerd door zwaluwen boven het kamp. Bij regen vlogen de zwaluwen tussen de tenten door en bij mooi weer slechts als stipjes in de lucht waar te nemen. De ene dag waren het vooral Gierzwaluwen en de andere dag weer vooral Huiszwaluwen met een enkele Rotszwaluw.

Boerenzwaluwen heb ik slechts een enkele keer gezien.

De waterspreeuw is niet rond de beek bij het kampeerterrein gezien maar is gelukkig wel ruimschoots op andere lokaties bewonderd. Het is echt prachtig om deze vogel te zien klauteren, duiken en zwemmen in de beken. Verassend afwezig rond de beken was de IJsvogel. Die had ik toch eigenlijk wel verwacht. Plaatselijk hebben wij wel regelmatig Grote gele kwikstaarten gezien.

Op de hoger gelegen bergen ontbraken veel specifieke alpensoorten. Slechts de Alpenkauw liet zich tijdens de huttocht goed waarnemen. Slechts een enkeling zag een alpensneeuwhoen en een groepje Sneeuwvinken. Tijdens de bergwandelingen werden veel Zwarte roodstaarten, Tapuiten en Waterpiepers gezien. Het Paapje werd in de dorpjes soms waargenomen. Ook roofvogels werden opvallend weinig waargenomen. Incidenteel is de Steenarend gezien.

De meest opmerkelijk vogel was zonder meer de Notekraker. De soort is, met name in het Arvenbos, opvallend algemeen. In dit bos hebben wij de Notekrakers goed kunnen zien terwijl zij zich te goed deden aan de keiharde arvenappels. Verder werden in dit bos ook de kleurige Kruisbekken waargenomen.

Boerenzwaluw
Huiszwaluw
Boompieper
Waterpieper
Grote Gele Kwikstaart
Witte Kwikstaart
Waterspreeuw x
Winterkoning
Roodborst
Zwarte Roodstaart
Paapje
Roodborsttapuit
Tapuit
Beflijster x

Merel
Zanglijster
Grote Lijster
Tuinfluiter
Zwartkop
Bergfluiter x
Tjiftjaf
Goudhaantje
Vuurgoudhaantje x
Glanskop
Matkop
Kuifmees
Zwarte Mees
Pimpelmees

Koolmees		Geelgors	
Vlaamse Gaai		Blauwe Reiger	
Ekster		Wilde Eend	
Notenkraker	x	Sperwer	
Kauw		Buizerd	
Bonte Kraai		Steenarend	x
Raaf		Torenvalk	
Spreeuw		Kwartel	
Huismus		Gierzwaluw	
Ringmus		Rotszwaluw	
Vink		Alpengierzwaluw	x
Europese Kanarie		Draaihals	x
Groenling		Groene Specht	
Putter		Zwarte Specht	
Barmsijs		Grote Bonte Specht	
Kruisbek	x	Kuifleeuwerik	
Goudvink		Sneeuwhoen	x

Deelnemers

Ronald Bauer	Hellevoetsluis	Josette Koopmans	Zwolle
Christine Bauer		Monique Klitsie	
Marlinda Bauer		Roeland Van Rijssel	
Anne-Marte Bauer			
Germen Bauer		Kim Meijer	Garrelsweer
		Anna Meijer	
Tilly Berkenbosch	De Knipe	Lotte Meijer	
		Joost Meijer	
Mauk Driessen	Nijmegen		
Hermine Groenendaal		Teun Ooms	Maarssen
		Anja Ooms-Wilms	
Freek den Dulk	Zeist	Iris Ooms	
Tineke Doedens		Bram Ooms	
Tim den Dulk		Tim Ooms	
Bert Folbert	Terwaard	Frans Roozen	Hellevoetsluis
Marinane Folbert		Yolanda ten Thije	
Annelies Folbert			
Marieke Folbert		Herman Verschuren	De Bilt
		Hettie van Eijck	
Ko van Gent	Berkhout	Floris van Eijck	
Willeke van Gent			
Roos van Gent		Eric de Vroome	Wognum
Friso van Gent		Claudia de Vroome	
		Renee de Vroome	
Lenie van Gorkum	Katwijk a Zee	Wendy de Vroome	
Harry Van Haarlem	Culemborg	Arend de Waard	Barneveld
Erna van Haarlem-De Vries		Geke de Waard	Barneveld
Taco van Haarlem			
Joyce Heckman	Den Haag		
Paul Zeegers			
Stephanie Heckman			

Kampbestuur: Voorzitter : Harry van Haarlem
Admin : Teun Ooms
Excursieregelaar : Herman Verschuren
Josette Koopmans

Plaats

Camping "TCS fontanivas te Disentis (Zwitserland)" CH- 7180 Disentis.

